

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 23.

Lördagen den 10 Juni

1871.

Konstitutionella kommentarier.

Den urtima riksdag som är att motse kommer att sätta 1866 års Riksdagsordning på ett ytterligare prof och gifva några nödvändiga prejudikat för tolkningen af denna grundlag, hvilka den ännu icke varit i tillfälle att erhålla. Hvad den innehåller angående urtima riksdagar är ganska litet; det hufvudsakligaste är senare momentet af § 2, som har följande lydelse:

Urtima riksdag sammankallas, då konungen så nödigt finner, äfvensom i de fall, hvarom i Begeringsformens 91, 92, 93 och 94 §§ förmåles. Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranledt riksdagens sammankallande eller af konungen eljest för densamma framläggas, så ock hvad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

Vidare stadgas i senare momentet af § 5:

Urtima riksdag eger konungen, när han för godt finner, åtskilja, och vare urtima riksdag alltid upplöst innan tid för lagtima riksdags sammanträde infaller.

I afseende på riksdagens öppnande på rikssalen, heter det i 37 §, att

om riksdag urtima är, kungöres för densamma anledningen till dess sammankallande, och afemnas de förslag och framställningar, hvilka skola blifva föremål för kamrarnes öfverläggningar; konungen dock obetaget att sedermera äfven andra förslag framställa.

Slutligen förekommer i 4 mom. 37 § följande bestämmelse:

Å urtima riksdag skola ej flere utskott till sättas, än som erfordras för beredning af de dervid, enligt 2 §, förekommande ärenden.

De motsvarande bestämmelserna i Rege-
ringsformen återfinnas i 19 och 53 §§,
och i 51 § säges, att i de fall då konun-
gen eller regenten, eller statsrådet sam-
mankallar riksdagen, fastställes tiden för
dess sammanträde efter 20:de och inom
30:de dagen från den då kallelsen blifvit
i hufvudstadens kyrkor kungjord. Sådan
kallelse utfärdas af konungen icke för lagtima
riksdag, som inträffar hvarje år den 15 Ja-
nuari, eller, om denna är helgdag, dagen
derefter. Den nyss citerade paragrafen
gäller således endast de fall då konungen
upplöser den lagtima riksdagen och för-
ordnar om nya val till båda kamrarne
eller blott till den ena, samt då han kallar
en urtima riksdag. I afseende på riksdagens
öppnande och avslutande, fullmak-
ternas pröfning, ärendenas behandling och
beslutens fattande är ordningen den samma
så väl för lagtima som urtima riksdag,
men val till riksdagens förtroendemän, så-
som justitie-ombudsman, fullmäktige i bank-
och riksgäldsverken, revisorer o. s. v. ske
endast vid lagtima riksdag, äfven som alla
frågor rörande stiftande, ändring, förklar-
ande eller upphäfvande af grundlagarne
endast kunna vid lagtima riksdag före-
komma.

Hvad som i första rummet är egnadt
att väcka någon ovisshet är frågan om
motionsrätt vid urtima riksdag, och det är
oss ej obekant, att vid de tillfällen då

denna fråga samtalsvis varit bragt å baue, meningarne varit delade, huru vida, då urtima riksdag endast för behandlingen af något visst ärende kallas af regeringen, och annat ärende än detta, eller hvad regeringen i öfrigt framlägger, så ock hvad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang, icke får vid sådan riksdag förekomma, den enskilde representanter genom 55 § Riksdagsordningen tillförsäkrade rätten att väcka motioner skulle anses ega giltighet.

I det nyligen utgifna nya häftet (Fjerde bandet I.) af *Sveriges Statsförfattningsrätt* har hr justitierådet Naumann uttalat den öfvertygelsen att grundlagen icke lägger något hinder i vägen för utöfnin-gen af denna enskilda riksdagsmäns motionsrätt, och vi äro häri jemväl af samma tanke. Det lärer icke kunna förnekas hvarken hr *Mankell* eller hr *Nils Nilsson* eller komminier *Törnfeldt* att änyo såsom motionärer framlägga sina förslag till arméorganisationen, och vi se knappast huru någon grundlagsenligt skulle kunna bestrida hr *Jöns Andersson* att yrka frälseruststens utgörande in natura, eller hr *Jöns Persson* att fordra förenkning i de militära uniformerna: allt detta står utan tvifvel i oskiljaktigt sammanhang med det ärende som af konungen blir den väntade urtima riksdagen förelagdt, och det torde nog komma att pröfva talmännens skarp-sinnighet, huru vidt sammanhanget mellan regeringspropositionen och dylika förslag af enskilda motionärer är oskiljaktigt, ty det är i vårt land utan tvifvel ganska många ämnen som på detta vis sammanhän-ga med försvarsväsendet, och som grund-lagen måste tolkas efter ordalydelsen, är det fara värdt att den i detta fall kan komma att tolkas i öppen strid med sin uppenbara mening.

Det är ännu några andra punkter i hvilka föreskrifterna för riksdagen i allmänhet icke synas väl lämpade för den urtima, ehuru grundlagen underlåtit att för denna lemna några särskilda bestämmelser. Vi hafva vid ett föregående tillfälle, då vi hade att yttra oss om riksdagens sätt att hushålla med sin tid, anmärkt att den i 32 § Riksdagsordningen anbefalda pröfningen af fullmakter lika väl skulle kunna ske omedelbart före riksdagens öppnande som efteråt, och misshushållningen med

tiden blir i synnerhet uppenbar, när samma representanter som förut samman-träda till urtima riksdag, och arbetets bör-jan skall fördröjas en hel dag med pröf-ningen af kanske ett halft dussin nya fullmakter, så vida icke talrikare afsägel-ser skulle inträffa i Första kammaren redan före den urtima riksdagen, hvilket icke är omöjligt, ehuru vi skulle anse det ganska mycket att beklaga. I 34 § R.-O. föreskrifves att konungen icke må utsätta dagen för riksdagens öppnande senare än femte dagen efter dess början. Det borde euligt vår tanke aldrig behöfvas att denna ceremoni uppsköttes längre än till andra dagen, men allra minst bör det få hända när alla människor mot sin vilja ryckas från sina hem, under förhållanden som för de allra flesta göra hvarje dags onödig frånvaro särdeles betungande. Vi förmoda derföre att all ting så väl förberedes, att fullmakternas granskning, talmännens ut-nämmande och riksdagens öppnande på rikssalen kan ega rum på en enda eller högst på två dagar. Regeringen bör icke heller vara så oberedd på detta tillfälle att konungen skulle kunna behöfva begagna sin rätt enligt 37 § Riksdagsordningen att äfven efter den högtidliga ceremonien på rikssalen aflemna propositioner till kam-rarne, så vida icke alldeles oväntade hän-delser inträffa, som kunna kräfva vidtagan-det af alldeles oförutsedda åtgärder; men allt som strikte angår hufvudfrågan bör vara så förberedt att det kan omedelbart på rikssalen aflemnas till kamrarnes talmän.

Men nu komma vi till en svårare fråga, nemligen den, inom hvilken tid utskotten skola vara tillsatta och huru länge termien för motionernas afgifvande skall utsträckas. För lagtima riksdag stadgas i 37 § R.-O. att de ständiga utskotten skola vara till-satta inom åtta dagar från riksdagens öpp-nande: om tillsättandet af särskildt utskott är ingenting annat föreskrifvet än att så-dant kan ske »när sådant finnes vara af nöden». Det samma gäller om tillfälliga utskott, hvilka af hvardera kammaren kunna tillsättas för behandling af sådana frågor som icke falla under ständigt utskotts handläggning.

I falli nu den urtima riksdagen skulle besluta att hänvisa den blifvande kungliga propositionen om försvarsväsendet till ett särskildt utskott, så är ingen tid bestämd

för dess tillsättning, ehuru väl det icke fins något rimligt skäl, hvarföre dermed skulle dröjas en enda dag längre än nödvändigt. Men vi hoppas att ett sådant utskott icke måtte komma till stånd, utan att propositionerna få en sådan uppställning att de kunna behandlas af statsutskottet i allt hvad som rörer anslag och af lagutskottet i det som angår värneplikten. Det var i vår tanke illa att ej väringslagen förra riksdagen hänvisades till lagutskottet, hvarigenom tanken på uppställandet af ett vilkor sannolikt skulle hafva förfallit, och lagen fått en pröfning, som kunnat bidraga att inskränka värneplikten inom dess behöriga dimensioner. Då inga grundlagsfrågor få förekomma annat än vid lagtima riksdag, bör intet konstitutionsutskott vara erforderligt, så vida ej den övntade händelsen skulle inträffa att olika meningar uppstode om förslagsremiss till utskott eller stridighet mellan kammare och dess talman angående vägrad proposition, eller anmärkningsanledning enligt 57 § Riksdagsordningen förekomme mot någon af konungens rådgifvare. Deremot kan under inga omständigheter blifva behof af ett bankoutskott, och af bevillningsutskott endast i det fall att riksdagen skulle i sammanhang med antagaudet af förslag till ny arméorganisation åtaga sig sådana förökade utgifter hvartill medel måste anskaffas genom förhöjd bevilning, hvilket vi emellertid icke hålla för troligt.

I afseende på motionsterminen stadgar 55 § Riksdagsordningen att motion som tillhör ständigt utskotts behandling kan af riksdagsman inom den kammare han tillhör göras inom tio dagar från riksdags öppnande. Skulle denna paragraf tolkas strängt efter sin ordalydelse, så måste efter den urtima riksdagens öppnande på rikssalen kamrarna sammanträda tio dagar innan något utskott började sitt arbete, för att gifva sina ledamöter tillfälle till väckande af motioner, hvilka kanske icke innehölle något annat än ett yrkande att kongl. maj:ts framställning icke måtte bifallas. En sådan tolkning är emellertid så uppenbart orimlig, att den icke gerna bör kunna ifrågasättas, ty om också ingen representant kan betagas sin rätt att för framställningar till kamrarna, inom de ämnen som äro af konungen inför riksdagen framlagda till behandling, begagna de

fulla tio dagar som äro för detta ändamål i 55 § R.-O. bestämda, få de väl finna sig i att utskotten genast efter sin tillsättning börja arbetet med de kungliga förslagen, ej heller lära kamrarna under denna tid, då de rimligtvis ännu icke hafva utskotts-betänkanden att behandla, väl behöfva hålla sammankomster blott och bart för att vara till hands, i händelse någon af ledamöterna skulle behaga framkomma med en motion. Det blir en tid af fullkomlig ledighet för alla dem som icke äro utskottsledamöter, intill dess att något betänkande inkommer till kamrarna, och vi föreställa oss att denna ledighet skall med ifver begagnas af alla dem som under de för jordbruket så dyrbara höstmånaderna endast med stora uppoffringar kunna vara borta från sina hem. De kunna gerna aflägsna sig, under förbindelse naturligtvis att inhiuna sig så snart något utskotts-betänkande inkommer, hvarom de lätt kunna få underrättelse genom tidningarne.

För öfrigt kan man lätt tänka sig att »redan inom kammaren fattadt beslut, eller upptaget ärende, eller annan under riksdagen inträffad händelse», omedelbarligen föranleder förslags framställande af enskilda motionärer, i hvilka fall de, så länge riksdagen är samlad, enligt samma 55 § hafva rätt att motionera så mycket de någonsin behaga. Samma förhållande är det äfven med sådana ämnen som icke tillhöra ständigt utskotts behandling, men likväl med hufvudanledningen till den urtima riksdagens sammankallande hafva ett sådant sammanhang att deras upptagande icke skäligen kan förhindras. Det kan nemligen rätt väl blifva fråga om underdåniga skrivelser i önskningsmål som stå i närmare eller aflägsnare förbindelse med arméorganisationen, och för dem som sätta en ära i detta slags produktivitet fins det ganska vidsträckta möjligheter att förhåla tiden med onödigheter.

Den ovilkorliga motionsrätten är ett bland de framstående felen i den nya riksdagsordningen, och den har redan varit föremål för så mycken uppmärksamhet, att man bör kunna hoppas att inom en icke allt för långt aflägsen tid få se detta fel undanröjdt. Det kan ske på flere sätt. Det första och verksammaste vore det i andra länder vanliga vilkoret att kammaren skall gifva sitt särskilda bifall till hvarje

framställning af enskild riksdagsman, liksom det i Andra kammaren sker, när någon önskar interpellera en konungens rådgifvare. Denna metod är radikal, ty den som en gång blifvit ertappad med att missbruka erhållet begifvande att framställa motioner, skulle icke lätt erhålla det för andra gången. Det kan emellertid befaras en så diffiil stämning hos kamrarna, att äfven ganska goda förslag kunde blifva undertryckta, och redan föreskriften att hvarje enskild motion för att vinna behandling borde vara understödd af ett visst antal ledamöter skulle hafva en god verkan med sig till att stäfja det tanklösaste förslagsmakeriet. Den andra utvägen, som vi hört ifrågasatt af ganska erfarna representanter, och som helt nyligen äfven blifvit föreslagen af en bland hufvudstadens största tidningar, *Nya Dagligt Allehanda*, vore att utsträcka motionstiden till hela riksdagen. Vi tro för egen del att detta vore både billigare och verksammare än att ytterligare inskränka antalet af motionsdagarne, såsom äfven varit satt i fråga. Många memorial skulle då i följd af den naturliga tröghetslagen blifva oskrifna, och anspråken på utarbetningen skulle äfven betydligt stegras, då ingen längre hade att skylla på brådskan för att icke förlora sina fatalier, och utskotten finge en osökt anledning att börja sin verksamhet med de motioner som inkomme vid riksdagens början samt på de senkommande tillämpa det latinska ordspråket, att den som ej kommer i tid till bords får nöja sig med benen.

Utskotten måste under tiden taga mod till sig och icke spilla sin tid på rena obetydligheter. Lagutskottet vid den nyligen slutade riksdagen har i detta fall statuerat ett hårdt men rättvist exempel, i det samma utskott utslutande sysselsatt sig med regeringspropositionerna, hvilka väl fyllt dess tid, samt med några få af de enskilda förslagen, men lemnat alla de öfriga åt sitt öde. Vi vilja minnas att antalet af de obehandlade motionerna uppgafs af en talare i Andra kammaren till omkring 30, och utskottet fick för denna missaktning — ty så tolkades saken — uppbära mycket allvarsamma förebräelser: man tyckte sig åtminstone hafva haft rätt att vänta ett svar, om det också varit aldrig så knapphändigt. Exemplet är nu

en gång gifvet, och vi hoppas att det icke skall sakna efterföljd. Det första ett utskott borde företaga sig vore att ordna de remitterade motionerna efter ämnenas vikt och graden af memorialens utarbetning, samt i denna ordning företaga dem till behandling. Det skulle då icke erfordras några utlåtanden öfver alla dem som icke komme under behandling, och om upphofsmännen vore mycket angelägne att erfara anledningen till deras åsidosättande, kunde de genom att interpellera utskottets ledamöter muntligt erhålla alla upplysningar som behöfdes.

På samma sätt som lagutskottet vid sistlidne riksdag, få äfven de flere eller färre utskott förfara som blifva tillsatta vid den urtima. De behöfva icke visa samma courtoisie mot skriflystna motionärer som vanligen bevisas detta författarskap: de hafva ett bestämdt åliggande, nemligen att yttra sig öfver de kungliga meddelandena, och hvad derutöfver kan af dem uträttas må de nedlägga på sådana enskilda förslag som hafva något värde, ifall några af det slaget komma under deras behandling, men icke spilla tid på granskning af det absolut värdelösa. I alla fall beror det af konungen att upplösa riksdagen, och regeringen har således ett medel att i sista hand förekomma en alltför långt sträckt skrif- och talträngdhet å representanternas sida, ehuru vi gerna medgifva att detta medel måste begagnas med ytterlig varsamhet.

Vi hafva ofvanföre sökt visa hvad som med afseende på förhandlingarne vid urtima riksdag kan ur grundlagen deduceras såsom de enskilda representanternas formella rätt. De kunna inom tio dagar från öppnandet väcka motioner i de ämnen som äro föremål för riksdagens verksamhet, när sådan motion skall behandlas af ständigt utskott, och de kunna derutöfver väcka nya förslag hela riksdagen igenom, så vidt dessa förledas af något vid riksdagen fattadt beslut eller förekommet ärende, eller inträffad händelse, eller endast falla under tillfälligt utskotts behandling, förutsatt att i alla händelser ämnet är sådant att det kan sägas stå i oskiljaktigt sammanhang med de kungliga förslagen.

Men böra de också begagna denna rätt i hela dess utsträckning? Svaret är gifvet i hela vår föregående framställning. Då den urtima riksdagen endast är att be-

trakta såsom kronans vädjande till representationen i en särskild fråga som ligger henne om hjertat, så bör också kronan behålla initiativet odeladt, utan att de enskilda riksdagsmännen begagna sin rätt att framställa förslag i annan händelse, att någon af dem har förmåga att framlägga någont som är afgjordt bättre än det som kommer från regeringen, och kan gifva det i ett sådant moget genomtänkt och fullständigt utarbetadt skick, att det förmår tillvinna sig allmänne erkännande. Allmänna grunder och principbetänkanden förslå icke här, och den motionären kan bereda sig på ganska ringa öfverseende hos en representation som i allmänhet högst ogerna lemnat sina vanliga sysselsättningar. Bäst vore det således att inga enskilda motioner väcktes. De som hafva något af verkligt värde att meddela kunna göra det vid remissen af den kungliga propositionen, då det är önskvärdt att utskottet genom en sakrik och omfattande diskussion så fullständigt som möjligt erhålla underrättelse om riksdagens tänkesätt.

Om vi skola vara rätt uppriktige, måste vi till och med betvifla att grundlagens stiftare tänkt sig en sådan användning af den urtima riksdagsformen som det denna gång är meningen att gifva den. Stadsgandet derom afser utan all tvifvel sådana oförutsedda händelser, hvilka ovilkorligt fordra sammankallandet af representationen, såsom konungens frånfalle eller konungaättens utlocknande, utbristandet af krig, påkmande af plötsliga landsolyckor o. s. v. Urtime riksdag är för öfrigt väl användbar, då den lagtima icke hunnit fatta beslut i alla detaljer af ett ämne, om hvars grunder statsmakterna äro fullkomligt öfverens. Men här är det just motsatsen som är fallet: om enskildheterna jemkar man sig nog tillsammans, men det är principerna som äro fullkomligt oklara. Bättre än en urtime riksdag synes hafva varit att genom konungens befallningshafvande kalla rust- och rotechällare i de särskilda länen till möten, sådana som de förekomma vid mycket obetydligare tillfällen än nu, då det gäller tillvaron eller afskaffandet af en tvåhundraårig institution,

med hvars bestånd eller obestånd deras egna intressen äro på det närmaste förknippade. Regeringen kunde då ofelbarare än på hvarje annat sätt erfara hvad folket tänker, på hvilka vilkor det kan och vill underkasta sig förökade vapenöfningar, hvilka lättnader som skulle vara dem välkomna, utan försvarsbördans vältande på helt andra klasser, och i hvilka delar af riket öfver hufvud indelningsverket kan och bör fortfara, i hvilka andra det må hända bör aflösas, och i hvilka andra det bör underkastas genomgripande modifikation. Indelningsverket har från början uppkommit genom aftal med menigheterna, och ehuru nu mera riksdagen handlar med deras rätt, vore det må hända icke otjenligt att åtminstone deras tanke blefve hörd, om hvilken den dagliga pressen vet lika litet som åtskilliga representanter. Det fins ännu en klass, hvars lif och blod det i första hand gäller, när nya vapenpligtsförbindelser åtagas, och det är den stora massan af arbetare, hvilka icke i riksdagen hafva någon sakförare. Vi påstå ej att deras bifall är konstitutionellt erforderligt, då riksdagen i allmänhet förer deras talan, men det skulle gifva den nya institutionen en omätlig styrka, och det skulle bringa frågan till en ojemförligt lättare lösning, om de hvilka den närmast angår också hade en möjlighet att derom yttra sig. Dock sådant hör för det närvarande naturligtvis till de fromma önskningsarnes luftiga område.

Vi hafva vid detta tillfälle med flit inskränkt oss till formfrågorna, men dessa äro också af en tillräckligt stor vikt för att rättfärdiga en sådan utförligare behandling. Det förhållande hvori båda statsmakterna träda till hvarandra vid en urtime riksdag är så ömtåligt, att ingendera kan visa den andra allt för mycken granlagenhet. Vårt lands framtid beror i ganska vidsträckt mån af det sätt hvar på det väntade riksmötet aflöper, kanske mindre i afseende på sjelfva lösningen af frågan om arméorganisationen, än i afseende på den ställning kronan kommer att intaga till svenska folket.

Litteratur.

Om arternas uppkomst genom naturligt urval eller de bäst utrustade racernas bestånd i kampen för tillvaron, af *Charles Darwin*. Öfversättning från femte originalupplagan af *A. M. Selling*. Första häftet. Stockholm. L. J. Hierta. 1870.

Charles Darwin's lära om arternas uppkomst i växt- och djurriket, tillämpad på skapelsehistorien, af Dr *Friederich Rolle*. Öfversättning af *R. Sundström*. Stockholm. S. Flodin. 1870.

The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex, by *Charles Darwin*. London, Murray 1871. Two volumes 8:o.

I.

Naturforskningen har i alla tider gjort fromheten stora bekymmer. Om grunden för vår kristna tro rubbades i och med hvarje invändning mot den mosaiska skapelsehistoriens ordagranna giltighet, då hade det varit bäst för menskligheten att Galilei fått dö på bålet och att alla astronomer blifvit omsorgsfullt utrotade med eld och svärd. Lyckligtvis har erfarenheten visat, att vetenskapen, som sysselsätter sig med upptäckande af lagarne för den synliga världen, långt ifrån att beröfva människorna tron på en allvis och allgod försyn, rätt fattad bidrager att uppehålla och stärka den, och äfven det okunnigaste barn inhemtar nu i folkskolan begrepp om jordens ställning i världssystemet, som varit en hädelse för sextonhundratalets teologer. På samma sätt har det gått med de geologiska upptäckterna: det är icke längre en gudsförnekelse att tro på jordens tillvaro utöfver de sextusen år som den bokstafliga bibeltolkningen funnit vara dess rätta ålder, och det har icke blifvit någon revolution, fastän våra almanackor icke längre, såsom för ännu blott tio år till baka, berättat att detta år 1871 »hålles för att vara det 5872 ifrån verdens skapelse». De enklaste läroböcker för folkundervisningen börja redan att upptaga den åsigtan att vår jord utvecklat sig från sitt töckenembryo under oberäkneliga tidslängder, och att ordnade menskliga samhällen funnits flere tusen år före vår tideräkning.

Sådana förändringar i det allmänna täsättet föregå icke utan alla skakningar, men de kunna nu mera, som bättre är, inträda utan att väcka bekymmer hos de

troende, och utan att alstra förföljelse mot olika tänkande. Tankens och forskningens frihet är en af protestantismens dyrbaraste eröfringar; den kan icke mer uppgifvas, ty på den beror allt framsteg i upplysning, både den andliga och den världsliga.

Utom teorierna om jordens plats i världssystemet och om hennes ålder har, jemförelsevis närmare vår egen tid, uppstått en annan afvikelse från den mosaiska skapelseläran, nemligen i fråga om de levande varelsernas uppkomst. Enligt den judaiska kosmogonien var hvarje planta och djursläkte för sig en omedelbar akt af skaparens verksamhet, och denna åsigt om arternas sjelfständiga frambringande fasthölls ännu af Linné i dess fulla stränghet. *Species tot sunt quot diversas formas ab initio produxit infinitum ens*: arterna äro så många som det oändliga väsendet från begynnelsen frambragte skilda former, ytttrade den store naturforskaren, och ehuru han mot slutet af sin lefnad synes hafva kommit på andra tankar, efter som han ur de senare upplagorna lät borttaga de nyss anförda orden, går ännu i dag den allmänna föreställningen i hans fotspår. Huru vida det nu verkligen så förhåller sig, eller om hela den levande verdens oändliga mångfald småningom utvecklats sig ur några få enkla grundformer, kanske en enda, är det stora problem som sedan vårt århundrades början sysselsätter den biologiska vetenskapen, och som i våra dagar genom den engelske naturforskaren *Charles Darwin's* långvariga och vidsträckt forskning blifvit bragt inför den stora allmänheten.

Det var den berömda *Lamarck* som först offentligt bestridde arternas särskilda skapelse i sitt 1809 i Paris utgifna arbete *Philosophie Zoologique*. Hans nya teori var, såsom titeln visar, en filosofisk deduktion. Han utgår från djurformernas omisskänliga radföljd i den nuvarande skapelsen och och deras ända ifrån infusorierna efter hand fortgående fulländning, upp till däggdjuren och människan. Geologiens fortsatta upptäcker gäfvon honom ytterligare medel att utsträcka denna utvecklings kedja från de lägsta och enklaste varelserna genom deras gradvisa utveckling till högre orga-

niserade former, och han visar, huru under omätliga tiderymder och förändrade yttre förhållanden dessa högre former kunnat efter de naturliga lagarne utveckla sig ur de enklaste och lägsta. Denna djerfva och efter den tidens religiösa föreställningar gudlösa teori kunde icke undgå att äfven inom den vetenskapliga forskningen möta de allvarligaste motsägelser. *Cuvier*, den berömde grundläggaren af den jemförande anatomen, och hvars beundransvärda studier öfver de fossila däggdjuren öppnade alldeles nya utsigter öfver de förångna skapelseperioderna, stälde sig i fråga om de organiska formernas uppkomst i den skarpaste opposition mot *Lamarck* och hans efterföljare *Geoffroy Saint-Hilaire*, i det han närmare slöt sig till den Linnéiska åsigten om arternas ursprungliga skiljaktighet, och i en följd af stora jordrevolutioner fann orsaken till den tidigare skapelsens undergång. Huru den särdeles genom sir *Charles Lyell's* arbeten kraftigt befordrade geologiska forskningen efter hand undanträngde den *Cuviers* teorien om våldsamma förstörelseakter, och huru ännu en gång *Agassiz* försökte att upprätta den en gång skakade tron på skaparens vid olika tillfällen förnyade omedelbara ingripande i naturens ordning, i det han då och då »afslet lifvets tråd», för att sedermera ånyo hopknyta den och för att efter hand bringa till stånd en högsta och slutliga skapelse, skulle det föra oss allt för långt att här söka utförligare beteckna.

Deremot kunna vi icke helt och hållet förbigå en man som, utom den strängare vetenskapens område, genom sitt snille och sitt personliga anseende i ganska hög grad inverkat på det allmänna tänkesättet. Utan att egentligen vara naturforskare af yrket, ehuru han såsom dilettant mycket sysselsatte sig med sådana studier, hade *Goethe* med uppmärksamhet följt den i Frankrike fortsatta striden mellan *Lamarck's* och *Geoffroy's* transmutations- eller ombildningslära och *Cuviers* strid för de fasta arterna. »En inre ursprunglig gemensamhet», anmärker han, »ligger till grund för all organisation; gestalternas olikhet kommer deremot af de nödvändiga inverkingarne af yttre förhållanden, och man måste därför, för att kunna begripa de likaså fastbestående som afvikande naturformerna, känna sig berättigad att antaga en ur-

sprunglig samtidig mångfald och en oupphörligt fortskridande ombildning». Urbilden eller »typen», hvilken såsom en inre gemenskap ligger till grund för de samtliga organiska formerna, är den inneboende bildningsdriften, som uppehåller den ursprungliga bildningsriktningen och forplantar den genom arf; den oupphörligt fortskridande ombildningen deremot verkar, såsom yttre bildningsdrift, gestalternas oändliga mångfald genom att lämpa dem efter de omgivande lifsvilkoren. Båda dessa krafter motväga och inskränka hvarandras verksamhet, på samma sätt som centripetal- och centrifugalkraften.

Vi hafva redan antydtt att den nya läran om hela den lefvande naturens härstamning från några få enkelt organiserade urformer uppstod på teoretisk väg, och att samtidigt med utvecklingen af denna åsigt teorien om de stora allmänna jordrevolutionerna blef kastad öfver bord. Erkändes en kontinuitet i planetens tillvaro, så måste man med det samma erkänna en kontinuitet i det organiska lifvet och bortkasta all tanke på de allmänna förstörelserna och nyskapelserna inom växt- och djurverlden, så att äfven på detta område de små omärkbara inflytelserna under loppet af oerhörda tidrymder ansågos tillräckliga att framkalla de stora förändringarne. Frågan var nu, om erfarenheten understödde teorien, eller, med ett ord, om den induktiva naturforskningen kunde och ville komma den filosofiska konstruktionen till hjälp. *Darwin* åtog sig detta åliggande, sedan han under mångåriga resor på aflägsna delar af jorden noga studerat hafsfaunan och derefter åter under flere år gjort geologien till särskildt föremål för sina iakttagelser. Efter nära trettio års förarbeten framträdde han äntligen med sin trosbekännelse; det var 1859 som han utgaf sitt bekanta verk *On the origin of Species*, hvori han på induktionens väg bekräftar *Lamarck's* och hans anhängares filosofiska antagande, att alla organiska former, icke blott de nu lefvande utan och alla de som blifvit i förstenaadt tillstånd anträffade i jorden, äro afkomlingar af några få enkelt organiserade grundformer, om icke af blott en enda, att förändringen, från den första början af det organiska lifvet ända till närvarande ögonblick, oafbrutet och utan alla våldsamma

ryckningar försiggått efter samma eviga lagar, och att den ännu allt jemt säkert fast omärkligt fortgår under våra egna ögon. Detta är hvad som blifvit kalladt hans descendens- eller härstammingslära, som han förklarar genom läran om det naturliga urvalet och alla varelsers kamp för sin tillvaro. Han tror nemligen att alla nya arter uppstå ensamt genom denna naturliga *selection*, det vill säga genom den ömsesidiga dragningskraften mellan utmärkta individer af båda könen, och den tillfälliga födseln af afkomlingar, som ehuru de i allmänhet ärfva föräldrarnes utmärkande egenskaper, dock hafva någon liten egenhet, hvilken fördelaktigt utmärker dem från andra individer af samma slägte. Genom detta så att säga personliga kännemärke skola de börjande af arterna icke allenast vara bättre skyddade mot konkurrensen af sina egna samslägtingar, utan äfven öfver hufvud befinnas bättre rustade mot alla naturlifvets särskilda fientliga inflytelser, och bättre kunna på sina afkomlingar öfverföra den från stamarternas ursprungliga grundtyp afvikande egenheten, hvilken än vidare utvecklar sig i de efterföljande generationerna.

Den nya teorien, den så kallade Darwinismen, gjorde allt ifrån första början ett oerhördt uppseende och mötte icke blott från teologernas sida utan äfven af många naturforskare med den mest afgjorda ovilja. Hvert skulle det taga vägen med mensklighetens tro på en högre bestämelse, menade man, om man rubbade dess förvisning om ett omedelbart gudomligt ursprung, och derhän måste det ju komma, om någon ville förrycka en bokstaf af den mosaiska berättelsen, att Gud i tidens början skapade alla djur på jorden, i hafvet och under himmelen, *hvert efter sin art*? Hvad den omsorgsfulle och mot alla förhastade slutsatser ytterst misstrogne detaljforskaren aldrig uttalade, det utsade med så mycket större tillförsigt andra såsom förfullständigande och naturlig följd af hans lära, och förkunnade, med en tvärsäkerhet som ingenting kunde rubba, och en illa dold skadeglädje öfver den ideella naturbetraktelsens nederlag, att menniskan, långt ifrån att kunna berömma sig af ett gudomligt ursprung, och såsom sådan ett föremål för en speciel försynens omvårdnad, i rätt nedstigande led är en ätt-

ling af apan, och att hennes beprisade andliga företräde endast är en följd af den hjernans tillväxt och egendomliga utveckling som omärkligt egt rum under omätliga tiderymder och oräkneliga generationer.

Darwin sjelf har sedermera uttalat sig i denna stora och i hela det menskliga lifvet djupt ingripande fråga, uti det denna vår i London utgifna arbetet *The descent of Man*, Menniskans härstamning. Det är vår afsigt med dessa uppsatser att för våra läsare framlägga i ett öfverskådligt sammanhang hvad den nyare vetenskapen har att säga oss om de lefvande varelsernas ursprung, och vi skola i det följande också komma till menniskan, men först vilja vi en stund dröja vid arbetet om arternas uppkomst och se, om under de tolf åren som förflutit efter dess första utgifvande några ytterligare forskningsresultat kommit till stöd för de deri uttalade åsigtarna.

För en sådan den lefvande skapelsens kontinuitet som Darwin förkunnar tala i första rummet de fossilier som de sista årens forskningar i oväntadt stort antal bragt i dagen. I ojemförligt öfvervägande flertal äro de fossila organismer som vi finna inbäddade i de geologiska aflagringarne närmast beslägtade med de omedelbara öfver- och underliggande formerna, hvilka följaktligen existerade omedelbart före och efter dem, och de bilda, med högst få undantag, endast olika arter af samma slägte. Antalet af dessa undantag förminskar sig oupphörligt, allt efter som undersökningarne utsträckas till angränsande trakter och likformiga geologiska bildningar på olika punkter af jorden.

Äfven i ett annat afseende talar geologiens erfarenhet mot det ryckvisa ingripandet af den skapande makten i den formbildande naturprocessen, nemligen genom alla landtdjurens beroende af likartade bostäder med dem som befolkades af deras något annorlunda formade omedelbara föregångare. Hafsdjuren i de äldre som i de yngre aflagringarne hafva öfver allt gemensamma slägtdrag, emedan de lätt kunde förflytta sig ifrån den ena punkten af jorden till den andra, hvaremot landtdjuren af ett visst slägte voro inskränkta till särskilda nejder, af samma naturliga beskaffenhet med den som beboddes af deras förfäder. Derföre finnas i Sydamerikas dilu-

vial- och pliocenbildningar lemningar af pungdjur och tandfattige, som i de djupare tertiärlagren hade motsvarande former af till en del kolossal storlek, och till hvilka de nu lefvande arterna ganska nära sluta sig, hvaremot Europa och Asien under tertiärperioden beboddes af väsentligen samma däggdjurstyper som ännu befolka denna sammanhängande kontinent. Syd-europa var ännu vid midten af denna geologiska period förenadt med Nordafrika, sammanhängde på flere ställen med Mindre Asien, och hade med dem samma djur-racer gemensamma. Bosporen, Dardanelerna och Gibraltars sund voro då ännu icke genombrutna; den gamla världens ofantliga tjockhudar, elefanten, noshörningen, flodhästen, Asiens och Afrikas idislareslägten, deras stora fruktansvärda katter, deras apsläkten, vandrade obehindradt från den ena världsdelen till den andra, liksom nu jaguaren, bölapan och trögdjuret vandra obehindradt fram och åter öfver Panamanäset. Samma förhållande råder i Australien, hvars både växt- och djur-former starkt afvika från Asiens och Afrikas; de fossila landtdjuren som blifvit funna uti Wellingtondalens berggrottor visa utslutande den Australiska typen, till exempel de känguruh-likartade Nothotherium, Wombat och andra.

Det fins likväl vissa så att säga kosmopolitiska djurarter, som icke voro så strängt bundna vid en viss jordfläck utan vandrade öfver ganska vidsträckt områden. Dit höra tapirarterna, som redan under miocenperioden utbredde sig öfver Europa, Asien och det dermed ännu i yttersta norden vid Behringssundet sammanhängande Amerika. Det var vid denna tid icke blott de nu mera af vatten genomskurna förbindelsevägarne som gjorde sådana vandringar möjliga, utan också det ojemförligt varmare klimatet, hvilket med den rikaste palmvegetation betäckte Sibirien, det arktiska Nordamerika och sjelfva Kamtschatka. Den närvarande skapelsen känner tapirer både i Sydasiens och Sydamerika, hvarföre också Humboldt, som på sin tid icke kunde göra sig full reda för orsaken till denna företeelse, anmärkte att naturen i Sydamerika »reproducerat» den Asiatiska tapirformen.

Än märkligare är hvad den jemförande anatomen och palæontologien tydligen gif-

va vid handen, att i forntiden funnos talrika förbindelselänkar äfven mellan sådana klasser, ordningar och familjer som i den närvarande skapelsen synas stå mycket långt skilda från hvarandra. De mellanliggande och förmedlande grenarne af det stora stamträdet hafva under tidernas längd bortfallit och gått förlorade; det fordras nemligen en förening af många särskildt samstämmande omständigheter för att bevara fossila kvarlevor åt efterverlden. Men just under de sista tio åren hafva många sådana öfvergångsformer kommit i dagen, mellanlänkar mellan de stora ordningarne, som mer än allt annat tala för en sammanhängande radföljd af skapade varelser.

Sålunda stå många generiska former af våra närvarande däggdjur temligen isoleerade och förekomma oss såsom hemska gengångare från en förgången världsordning, till exempel å ena sidan däggfiskarne (cetacéerna), å andra sidan tjockhudarne, till hvilken klass som bekant höra elefanten, noshörningen, flodhästen, tapiren o. s. v.; men under tertiärperioden fans det en hel rad af beslägtade arter, hvilka jemte de nu lefvande arterna bilda en sammanhängande utvecklingskedja. Vi påminna endast om *Dinotherium giganteum*, som genom hufvudets form synes beslägtadt med cetacéerna, men genom sin tandbyggnad med tapiren, under det att från underkäken framspringa två huggtänder, med hvilka han likt valrossen kunde i brist af ben liksom med ett varpankare hjelpa sig fram på stränderna. Hvad är han då om icke en mellanlänk mellan de växtätande sirénerna i hafvet och de kolossala landboende pachydermerna? Det fins andra fossila typer som på det närmaste sluta sig till tapirerna, andra åter som bilda bryggan mellan flodhästen och elefanten, åter andra, hvilka på samma sätt slå en bro öfver det stora svalg som i den närvarande skapelsen skiljer de enhovade djuren från idislarne. En af vår tids mest framstående paleologer, J. G. Bronn, ytttrade med särskildt afseende på den Darwinska stridsfrågan, att de utdöda djurformerna från molass-(tertiär)-perioden i sina fossila rester visa oss förmedlande länkar mellan tjockhudarne och idislarne i en sådan varieteternas mängd och mångfaldighet, att det icke längre är möjligt

att draga annat än en fullkomligt godtycklig gräns mellan dessa båda stora ordningar.

Det är bekant att tillvaron af rudimentära organer, det vill säga sådana som icke kommit till utveckling, redan länge väckt forskarens förundran, men först Darwin har dragit fullt parti af dessa antydningar. Ormen har ämne till fötter, men de hafva visnat bort i brist på öfning, ty han behöfver dem aldrig, likasom hvalfisken, hvars rudimentära lärben aldrig kommit utom späcket. Menniskan har i förlängningen af sin ryggrad möjligheten att erhålla en svans, och den skulle icke hafva uteblifvit, i fall hon liksom aporna nödgats för sitt uppehälle att voltigera i träden. Så veta vi att våra nu lefvande idislare i de flesta fall hafva få eller inga framtänder i öfverkäken, medan underkäken är svagt men fulltaligt besatt. Undersöker man deremot dessa djurs foster, skall man finna att de hafva stymmelse till fullt antal tänder äfven i öfverkäken. På den foetala öfverensstämmelsen med tandbildningen hos enhofvarne, liksom på befintligheten af rudimentära eller öfvertaliga mellanfotkuotor, hafva män såsom Gervais, Lartet och Gaudry bygt förmodanden om dessa ordningars nära släktskap under tertiärperioden.

I den fina litografiska kalkskiffern vid Pappenheim och Solenhofen, i hvilken ännu dagligen finnas förträffliga aftryck af fjärlis- och dagsländevingar, upptäcktes för omkring femtio år sedan de första skeletten af *Pterodactylus*, hvars luftfyllda vingben å ena sidan erinra om fogelns, å den andra om flädermusens vingar, under det benbyggnaden i öfrigt företedde en mängd besynnerliga egenheter. Paleologernas hela skarpsinne hade af denna vidsträckt djurklass, kallad ömsom *pteropoder*, flygfötter, och *pterosaurier*, flygödlor, blifvit satt på ett allvarsamt prof, i det somliga hänförde dem till fiskarne, andra till krypdjuren, andra slutligen till foglarne. En förklarade dem till och med utgöra en mellanklass mellan däggdjur och foglar, en annan mellan fiskar och ödlor. Både flygödlor och fisködlor (*Ichtyosaurus*) har nägon trott sig böra till en alldeles ny klass förena med Monotremerna eller kloakdjuren, hvilka däggdjur i öfrigt likna foglarne till näbb och afföringsredskap. Man har således hos dessa hemska spöken från forn-

verlden en öfverraskande blandning af skarpt skilda ordningar. Längst stå de emellertid från foglarne, hvilken klass sjelf står i vår skapelse mer afsluten än någon af de öfriga.

Men 1860, kort efter sedan Darwin utgifvit sin *Origin of Species*, upptäcktes i stenbrotten vid Solenhofen skelettet af ett fjärdedjur med fogelfötter och ödlesvans, men utan hufvud. Det fins likväl uti det paleontologiska museet i München ett äldre fragment från samma ställe, som innehåller ett något otydligt aftryck af ett fogelhufvud, sannolikt det som tillhörde denna gätlika fogelödlan eller ödlefogel. Den dåvarande konservatorn, professor *Wagner*, som var starkt beherrskad af teologiska förutsättningar, ville deri se endast en fjäderklädd ödlan, men andra, hvaribland *Richard Owen*, igenkände den äldsta bekanta urbilden för Juraperiodens fogel-släkten, som dock hade kvar en lång ödlesvans såsom ett rudimentärt arf af den klass från hvilken han härstammade. Djuret är nu bekant under namn af fornfogeln, *Archæopteryx*.

För darwinismens framgång var upptäckten af *Archæopteryx* en stor företeelse, men motståndarne invände att denna öfvergångslänk mellan ödla och fogel ingenting betydde, så länge det t. ex. saknades förbindelseleder mellan jura- och kritformationens fossilier. Det har emellertid sedermera i Karpaterna kommit i dagen en mariu öfvergångsform mellan jura och krita, och äfven inom tertiärbildningarne hafva åtskilliga nya förmedlande former blifvit framdragna i ljuset.

Till de märkvärdigaste af de senare höra de fossila fynden i den röda skifriga leran vid Pikermi i Attika, der en ofantlig massa af däggdjurskuotor blifvit hopade, sannolikt till följd af någon stark jordskakning och hafvets deraf föranledda öfversvämmning. Greklands fauna hade då samma karakter som vår tids tropiska Afrika, och det nu så torftiga Attika måste då hafva haft den yppigaste vegetation, för att kunna föda en sådan mängd af växtätande djur.

Eit af de intressantaste fynden derstädes är skelettet af *Hipparion gracile*, urbilden till vår häst och en af de förut antydda öfvergångsformerna mellan tjockhudar och idislare. Det skiljer sig högst obetydligt från det nu lefvande hästsläktet: det är

endast finare och sirligare, men det erinrar genom tandbyggnaden om boskapen och genom fotbyggnaden om tapiren. Då vår häst, såsom bekant, blott har en tå och två af en halfrund hof inneslutna tårudiment, har hans förhistoriska urbild på framfötterna fyra och på bakfötterna tre tår, alldeles som tapiren. Huru nu förklara denna afvikelse? Sannolikt behöfde den häst som för hundra tusen, kanske millioner år sedan tumlade om på sluttningarne af Pentelikon, ganska väl dessa fingerformiga verktyg, för att liksom det nu i Anderna lefvande Lamadjuret kunna baka sig fast vid buskar och klippkanter under sina vandringar i bergen. Den nu varande hästen, skött och omhuldad af menniskan, eller såsom vild beboende jemna och gräsrika stepper, har intet nödtvång att klättra bland skrofliga stenar, men så mycket större behof af en fast och bred fotsula, för att utan trötthet kunna tillryggalägga stora vägsträckor.

Utom hipparion, som äfven förekommer vid Rhein och i flere molasslagringar i södra Tyskland, men hvars fullständigaste skelett är hemtadt från Pikermi, har detta märkvärdiga stenbrott företett några märkliga öfvergångsarter mellan apsläkten som nu bebo Asien och Afrika. Dessa nya varieteter af quadrumana tyckas, att döma af deras jemnlånga extremiteter, icke hafva varit klättrare utan skapade att gå uppåt på jorden.

Vi hafva af denna hastiga öfversigt kunnat inhemta, huru upptäckterna af den ena förmedlande djurformen efter den andra just synes hafva kommit *à propos*, för att bidraga till besvarandet af den brännande stridsfråga som Darwin framkastade genom sin bok om arternas uppkomst. Det är emellertid icke landtdjursgrupperna som äro mest egnade att af den moderna forskningen framropas såsom vitnen. Det är välbekant att dessa knotor, genom den under atmosfärens inflytande ständigt fortgående kemiska sönderdelningen och förruttningen, inom jemförelsevis kort tid hemb falla åt förgängelsen. Blott när kropparne af sådana djur falla i vattnet, kunna delar af deras skelett blifva bevarade åt efterverlden, derigenom att, sedan de köttiga delarne blifvit förtärda, benen insvepas i en fällning af lera eller kalk, som bevarar dem från vidare förstörelse eller åtmin-

stone bibehåller aftryck af deras organiska struktur. Men dessa fall höra dock alltid till undantagen. Annat är förhållandet med hafvets skaldjur, hvilka i synnerhet i den yngre tertiärperiodens ostörda aflagringer bibehållit sig i otroliga massor. Det är dessa fossilier som i synnerhet öfverflöda i våra kalkstenslager, och som våra förfäder beundrade såsom en *lusus nature*, »skaparandens artistiska lek med djurformer i den liflösa stenen», såsom ännu i vårt minne yttrades af en lärd Upsala-professor, hvilken kände alla den latinska gramatikens finesser men troligen aldrig hört talas om en *orthoceratit*. Inom denna klass af djurverlden måste således, om Darwin's lära om transmutationen skall kunna göra anspråk på något förtroende, icke blott typerna kunna uppvisas utan äfven öfvergångsformerna mellan dem. Detta är också hvad som skett af män såsom Mayer i Zürich, en af vår tids grundligaste kännare af tertiärkonchylierna, af Wagen, Barrande och andra. Men det skulle leda oss allt för långt från vår afsigt att här närmare ingå på dessa arbetens innehåll.

Darwin's namn, väl bekant naturligtvis för våra professionella vetenskapsidkare, har för den stora allmänheten i vårt land hittills icke varit föremål för den entusiastiska beundran, eller för det ursianiga hat, som den för vetenskapliga angelägenheter mer än vi intresserade tyska publiken länge egnat detsamma. Småningom börja dock populära föreläsare och skriftställare sosselsätta sig med hans teorier, liksom det äfven försports väckt en viss oro hos den stränga ortodoxiens anhängare. Sanningen får emellertid icke göra afseende på något annat än sig sjelf, och hon kommer bäst till målet genom åtnjutande af full frihet. Den som af vetenskapens undersökningar motser faror för vår kyrkas grundsanningar måste vara allt för svag i sin tro på verksamheten af det högre beskydd som åt kyrkan blifvit utlofvadt. Det kan således icke vara annat än i sin ordning att Darwin's arbete om arternas uppkomst i en redbar och omsorgsfull öfversättning införlifvas med vår litteratur, så att hvar och en må döma för sig, hvad han vill antaga eller förkasta. Att anvisa några synpunkter, ur hvilka detta arbete bör bedömas, har varit ändamålet med denna uppsats, men icke någon önskan att bi-

bringa våra läsare en af oss eller någon annan förutfattad mening, och ännu mindre kunna vi önska något sådant i afseende på Darwin's sista arbete om människans

härstamning, åt hvars märkliga innehåll vi skola egna några sidor i ett följande nummer.

Blick på pressen.

En samtida, beundrad för sin konst att citera hvad han önskar att citera, har med anledning af hvad vi, i sammanhang med vår kritik öfver bevillningsutskottets förslag till fyllande af statsbehofven, yttrade om den beslutade förhöjningen i stämpelpappersafgift för ordensbref, tillagt oss några uttryck och åsigtter som vi icke vidkänna. *Aftonbladet* behagar nemligen säga att »en ärad »Samtida», som på sista tiden utvecklade en högst märkvärdig och i vissa fall något komisk courtoisie mot Svenska akademien, nu också börjat yttra sig i mycket lena och förskönande ord om ordensväsendet». Ingendera är sant. Om Svenska akademiens verksamhet hafva vi aldrig haft anledning att yttra oss, sedan vi i vårt profnummer hade infört en kritik af dess ordbok, hvori, med erkännande af arbetets stora värde i det hela, ett ganska strängt ogillande i vissa delar alldeles icke doldes. Om det är en »komisk courtoisie» att begagna anständiga och skickliga ord för hvad man vill uttrycka, i stället för grofva och banala, att icke säga allt som kan sägas, så äro vi öfvertygade att vår ärade samtida måste finna en lika »komisk courtoisie» äfven i vårt sätt att bemöta honom sjelf. Om vi sökt »försköna» ordensväsendet, hafva våra läsare sjelfva haft tillfälle att bedöma. *Aftonbladet* har låtit oss säga, att ordnar äro en belöning för medborgerliga förtjenster, då vi tvärt om uttryckligen sade, att om *dermed verkligen afses ett offentligt erkännande af sådana*, är det en egen utväg att belägga förtjensten med penningstraff, men att om ingen annan mening dermed finnes än att bereda statsinkomst, så borde man förfara på annat och rätta priset efter efterfrågan. Vi hafva uttryckligen förklarat att vi anse önskvärdt att ordensutnämningarne inskränkas, och att när enskilda medborgare bli föremål för dem, »torde de i allmänhet uppfattas snarare som värdefulla bevis på konungens personliga uppmärksamhet än såsom egentliga belöningar för medbor-

gerliga förtjenster». Detta är det *enda* tillfälle vi hafva att yttra oss om ordnar, och äfven med den slöaste uppfattning torde hvilken läsare som helst finna, att i vår framställning icke ligger något som helst försök att göra dem till något annat än de äro, d. v. s. ett bevis på personlig ynnest å monarkens sida och ingenting annat. Men därför bör han ensam också hafva rätt att förfoga öfver sina ordnar, liksom han kan utdela andra skänker, utan att någon har att dermed befatta sig.

Den parisiska kommunen är ännu allt jemt det hufvudtema af hvilket hufvudstadens tidningspress fyller sina spalter, och konsumtionen af sådana ord som »nidingar», »skurkar», »brottslingar» m. m. är naturligtvis ofantlig. Att pluraliteten af Paris' befolkning, d. v. s. öfver en million människor, skulle kunna hänföras till denna kategori — och derförutan hade ju aldrig kommunen kunnat göra sig gällande — har allt ifrån början förefallit oss otroligt, liksom att Paris i detta fall skulle hafva fallit ett offer för den utländska demokratiens ondska och följaktligen för egen del vara otillräknelig. I ett bref från Havre till *Nya Dagligt Allehanda* omtalas emellertid, huru en berömd fransk läkare förklarar de sorgliga tilldragelserna i Paris såsom följer af epidemisk galenskap, hvar på historien visar så många exempel. Belägringens försakelser hade rubbat jemvigten i sinnena, och revolten af den 18 Mars gifvit sista stöten åt den svaga förmåga af reflexion och sjelfbeherskning som de oerhörda genomgångna lidandena lemnat kvar. Det är icke möjligt, säger han, att qvinnor och barn skulle hafva gjort sig till mördare och mordbrännare för några francs om dagen och derigenom utsatt sig för en säker död. Han fortfar:

Nej, de stå under det epidemiska inflyttandet af mordbrandsmanien. Jag medgifver, att ibland dem kunna finnas rysliga megäror, som veta hvad de göra och som göra det med beråd mod. Men de flesta hafva förlorat väldet

öfver sig sjelfva. De handla efter inflytandet af en hallucination, hvars tillvaro är lika obestridlig som den är svår att fatta och förklara. Det är icke första gången som man ser en hel befolkning, gripen af ett slags svindel, springa med facklor och sätta eld på allt hvad de möta. Medeltiden har öfverflöd på dylika exempel, som historien icke förvarat, emedan det endast var byar eller sädesfält som blefvo förstörda af elden. Det är kvinnorna, hos hvilka dessa anfall af galenskap stegras till en mycket vildare exaltation än hos mannen, och detta därför, att nervsystemet hos dem är mera utveckladt, hjernan svagare och känsligheten lifvigare. Också äro de hundra gånger farligare, och de göra utan tvifvel mycket mera ondt.

Ni skall, tillade han, i alla de berättelser, som man meddelar om striderna i Paris, återfinna samma symptom, hvarmed därhusläkarna utmärkt detta slags sinnessjukdom, hvilken de kalla smittsam galenskap. Så har jag, t. ex. bakom en ofantlig barrikad på Rue du Bac, sett sju män, som försvarade sig med yttersta ihärdighet. Man måste för att komma tillrädda med dem låta soldaterna genombryta murarne till husen, kringgå dem och angripa dem i ryggen. De hade mycket väl kunnat rädda sig förut; men nej, de voro ett rof för vansinnets hela exaltation. En af dem ropade: »döda mig! men så döda mig då!»; en annan hade insvept sig i en röd fana och blottade sitt bröst för kulorna. — Och man skall icke kunna kalla dem hjeltar, som dogo för en idé. Säkert visste ingen af dem för hvem eller hvad han slogs och lät döda sig. Hos dem framträdde en af formerna för religionsvansinnet, som till sin natur är smittsam, detsamma som dref jansenisterna till att med flit tortera sig med oerhörda plågor, hvilka de med njutning underkastade sig.

Hos andra deremot inträder, sedan anfallet en gång väl gått öfver den ytterligaste förslappning, den otroligaste liknöjdhet för allting efter passionens skarpaste paroxysm. Deras ansigten få idiotens slöa och fåniga uttryck. Man kitlar dem med bajonettspet-

sarne och de förblifva känslolösa, så vida de icke börja qvida och jemra sig som pjunkiga kvinnor. Och kanske tio minuter förut hade samma män hejdlöst störtat sig mot bajonetterna och varit i stånd att bita i dem med raseri. De voro lika litet hjeltomodiga i det ena fallet som hjeltomodiga i det andra. De äro sinnesrubbade.

Det finnes, det är säkert, det finnes i detta ögonblick en allmän vridning i det moraliska sinnet, och hela maskinen är bragt ur jembvigt. Se på dessa borgare, som icke tagit del i insurrektionen och af hvilka nu ingen enda rör sig. Betrakta dem; deras ansigten äro alldeles som om de haft ett slaganfall, de äro orörliga och stupida. De äro likväl icke fega och många af dem hafva vid flere tillfällen gifvit prof på en föga vanlig kraft. Men luften i den stora staden är i detta ögonblick bemängd med en miasma, som åstadkommer på det ena hållet ett ursinnigt raseri, på det andra en slö idiotism.

Förklaringen har i hvad fall som helst sin psykologiska betydelse, äfven om den antagna sinnesrubningen är oförmögen att konstituera en juridisk strafflöshet. Men det är mängen, som redan längesedan tänkt någonting ditåt, när man hört annars förnuftigt och upplyst, till och med i hög grad intelligent folk resonera såsom de gjort.

Den sista reflexionen är brefskrifvarens egen, och han har tvifvelsutau rätt deri, att sinnesrubningen icke konstituerar juridisk strafflöshet, men straffet måste blifva ett annat och af mera kurativ beskaffenhet. Versailles-regeringen har förfarit alldeles på samma sätt som sextonhundratalets domare och regeringar mot trollpackorna, och hela befolkningen har gjort sig delaktig i en onyttig grymhet. Man har hört huru i Versailles eleganta damer öfverfallit och misshandlat qvinnliga fångar: det tyckes således som epidemien ej skulle inskränka sig till kommunen.

Strödda underrättelser.

En filosof på styltor. Thomas Day föddes i förra hälften af adertonde århundradet. Hans fader dog medan Thomas ännu var ett barn och lemnade honom såsom arf en årlig inkomst af 1200 pund. På en sådan förmögenhet kan man till och med bli uppfostrad till filosof, ifall man har anlag. Thomas tog sin grad i Oxford. Under tiden omgifte sig hans moder, och ehuru han icke hade något skäl att betrakta sin stjuvfader med vänskapliga blickar, så gaf han denne ett ganska vackert lifstidsunderhåll. Redan från första

början var det tydligt att världen i Thomas Day erhöillit en ingalunda vanlig karakter att handskas med. Också kunde den aldrig af honom göra något annat än hvad han var. Olyckligtvis är det omöjligt att låta bli att skratta åt mannen.

Den unge Jean Paul visade i sin bekanta vägran att bära stångpiska icke mera beslutsamhet än den hvarmed Thomas Day vägrade att bära puder och fina kläder, ehuru båda delarne voro i allmänt bruk då han inträdde i lifvet såsom en ung man. Men Jean Paul gaf slutligen efter. Icke

så Thomas Day. »Hans moraliska karakter», berättar han själf, var formad och gjuten efter den antika förebild som lemnats af Greklands och Roms dygdigaste medborgare.» Han tillät sig icke ens de oskyldigaste nöjen, icke heller ville han »medgifva att någon handling är dygdig, om den utföres under hopp om belöning här eller i ett annat lif.» Han hade icke något förbarmande för lidanden »hvilka föränledas af de vekare känslornas förfining.» Emot verklig fattigdom och emot sådana lidanden som Plato skulle kunnat känna i lika grad med grisarne i uthuset, var han deremot slösaktigt gifmild. Han synes ha fått åtskilliga förståndiga åsichter angående kvinnors uppfostran, men då han från denna uppfostran ville härleda obeständigheten hos en ung dam, som koketterade för honom för att sedan ge honom korgen, så gick han för långt. Det kan vara många andra skäl än fel i uppfostran som göra att en ung dam ledsnar vid en lång mager man, sådan som han, illa koppärrig, böjd för att gräla på allt hvad »förfining» heter och besluten att »forma sin karakter efter förebilden af Greklands och Roms dygdigaste medborgare.»

Thomas Day ansåg det vara sin »pligt att gifta sig». Hvarföre skulle en sådan förebild som den han lemnade, och som ju dess utom var en trogen kopia efter grekiska och romerska mönster, icke fortplantas genom generationer? Men som det icke fans någon som var passande att bli hans hustru, ingen kvinna »med smak för moralisk och patriotisk filosofi», så beslöt han att bilda sig en. Han »beslöt likaledes att hon i sin klädsel, sin diet och sitt sätt skulle vara lika enkel som en flicka uppfödd bland bergen, och dess utom oförskräckt och oförtruten som de spartanska hustrurna och de romerska hjeltinnorna».

Men det var tydligen mycken risk vid genomförandet af detta program, och Thomas Day beslöt att taga två strängar till sin bäge. Beväpnad med »intyg på sin moraliska rättskaffenshet», begaf han sig, åtföljd af »en vän med stränga principer», till ett hittebarnshus för flickor i Shrewsbury. I närvaro af vännen med de stränga principerna utvalde Day tvenne af de små hjonen i detta etablissement, båda i den intressanta åldern af tolf år. Båda voro sköna — den ena en blondin, den andra

en brunett. Vår filosof hade redan två klassiska namn i beredskap åt föremålen för sitt stora experiment, och beslöt att den blonda skulle heta Lucretia och den brunetta Sabrina. Med föreståndarne för hittebarnshuset ingick han en skriftligen affattad öfverenskommelse, för hvars riktiga uppfyllande vännen med de stränga principerna tecknade sig såsom borgensman. En af flickorna skulle bli filosofens hustru, den andra skulle i alla händelser beskyddas af honom tills hon blefve gift, hvar efter han skulle gifva henne en utstyrsel af fyra hundra pund sterling. Villkoren för den af flickorna som han efter sitt uppfostringsexperiment komme att välja till sin maka voro ännu mera frikostiga.

Mr Day förde omedelbarligen Lucretia och Sabrina till Frankrike, och på det att han skulle vara fullkomligt säker om »att de icke skulle få några andra idéer än han själf ansåg sig böra meddela dem», — ett försök som måste förvåna hvarje metafysiker — så tog han icke med sig någon engelsk tjänare. Experimentets början blef icke god. Lucretia och Sabrina icke blott grälade, utan slogos och refvo sönder hvarandra i ansigtet, så att filosofen som åtagit sig att uppfostra dem hade ganska tråkiga dagar. Derefter blefvo de båda sjuka, och all den stund de skreko så snart som någon nalkades, hvilken icke talade engelska, så måste Thomas Day ensam sköta dem dag och natt. Det hade aldrig fallit den store mannen in att tänka på, att om en eller båda af de båda flickorna blefve sjuka sedan de hunnit öfver tretton år, skulle alla tre komma i en belägenhet som vore ganska kinkig. Men det är mycket troligt att en situation som skulle göra de flesta andra förtviflade, icke skulle oroa en man »hvars moraliska karakter var formad efter den antika förebild som lemnats af Greklands och Roms dygdigaste män».

Lucretia och Sabrina återhemtade sig efter sin sjukdom och befunnos ha all sin skönhet i behåll. Medan sällskapet passerade på en båt öfver Rhône under stormväder, kantrade båten, och mr Day, som var en skicklig simmare, räddade de båda flickornas lif med betydlig fara för sitt eget. Efter att ha varit frånvarande från England i åtta månader, var mr Day glad att få återvända, om icke för annat, så för

att »skilja de små grålmakarne åt». Sedan han förklarar, att han helst ville gifta sig med Sabrina, satte han Lucretia i lära hos en sömmerska samt deponerade de för henne bestämda 400 punden. Det gick lyckligt för henne, och sedan hon gift sig med en aktningsvärd linkramhandlare försvann hon från scenen.

Mr Day förde kort derefter Sabrina, under uppsigt af »vännen med de stränga principerna», till ett litet vackert hus som han hyrt straxt utanför London. Här försökte han »i sin myndlings sinne inplanta en Arias, en Portias, en Cornelias dygder, men hans experiment gynnades icke med åstundad framgång». Den unga dammen vägrade alldeles positift att få sitt sinne »stärkt och befastadt emot fruktan för smärta och känsla affara». Upprepade experiment, åtföljda af strängt allvarliga beskrifningar af den antika dygdens förebild, sådan denna dygd praktiserats i Grekland och Rom, satte icke Sabrina i stånd att med så mycken känslolöshet som Day fordrade hos den qvinna, hvilken skulle bli hans hustru, uthärda att han dröp smält lack på hennes lilla bruna arm. Det blef således blott alltför troligt att Sabrina alltid skulle komma att tycka illa om »smärtan». Icke heller var hennes uppförande tillfredsställande hvad beträffade »känslan affara». För att pröfva hennes mod brukade mr Day plötsligt draga fram en pistol, som han dolt under rocken, och afskjuta den rakt emot Sabrina. Denna var nog litet lik de antika förebilderna — hvilka måhända för öfrigt, i fall krutet varit uppfunnet på Gracchernas tid, icke heller skulle kunnat hålla god min under dylika omständigheter, — att rygga till baka och skrika, då skottet smälde. Naturligtvis var icke pistolen laddad med kula, men Sabrina tyckte ändå aldrig riktigt om experimentet. Det finnes från den tiden en karrikatur graverad i koppar, som föreställer Day's pistolexperiment. Stående bredvid ett bord, som svigtar under folioolymer, illa klädd och med en ryslig peruk, afskjuter filosofen en ryttarpistol mot den vackra Sabrina, under det han med sträng min betraktar hennes anletsuttryck i det ögonblick skottet smäller af. Till hälften dold af krutröken gör Sabrina en rörelse af stor missbelåtenhet med sina bruna armar, som här och der ha

små fläckar, förmodligen såren eller ärren efter experimenten med det smältande lacket. Hon synes söka afhålla sig från att skrika af förskräckelse, men huru vida hon derutinnan lyckas, kan naturligtvis icke kopparsticket visa. Denna teckning kallas på det naiva gammalmodiga engelska sättet för »mr Day's excentriciteter». (Forts.)

En isgrotta i Ungern. På den sydliga bergssluttningen mot den på naturskönheter rika Sztraczenardalen i Gömörerkomitatet i Ungern, ligger en rymlig isgrotta. Denna, som af innevärnarna blifvit kallad »Ishålet», har för dem varit bekant sedan längre tid tillbaka, och man har derstädes hemtat den is som varit nödig för sjuka o. s. v. Men de för fyllande af detta behof utsända personerna ha alltid hållit sig helt nära intill ingången, emedan en brant nedstigande bergvägg gjort allt vidare inträngande omöjligt. För icke länge sedan företogo emellertid några vetenskapsmän, väl försedda med tåg, stegar o. s. v., ett nedstigande. En bland de yngre i sällskapet nedhissades utför branten medelst en 30 famnar lång lina, men utan att nå botten. Man måste då uttänka en annan plan. För att vinna ändamålet högg man fyratio trappsteg i isen, fäste stegar vid linorna och lyckades på detta sätt att komma ned i grottan. Man mötte der ett underbart skönt skådespel. Man tänke sig en håla så stor som Gustaf Adolfs torg och ofantligt hög, hvars massiva glatta väggar till största delen äro betäckta med is, och hvars luftiga hvalf är beväxt af mossor. Men den bild man på detta sätt erhåller blir dock långt efter verkligheten. Isen är öfver allt så kristallren, att den, trots sin högst betydliga tjocklek, är alldeles genomskinlig och så att man genom densamma kan se kalkklipporna, ja ofta deras remnor och ojämnheter. På ispelarne kan man observera årsringarne, d. v. s. den för hvarje år nybildade isen. De fastare och derföre vattenfria samt mera skyddade klippmurarna sakna is. De högre och de närmare mynningen belägna delarne äro äfven i allmänhet mindre tjockt isbelagda, och isens tjocklek tilltager i direkt proportion — motsvarande tätheten hos de utströmmande ångorna — ju längre ned man kommer. I den längst in be-

lägna ändan af hålan är en nischformig urhålkning alldeles betäckt af is. Denna har man gifvit namn af »kapellet.» Här finnes en springa i klippväggen, genom hvilken man ser in i en annan grotta, som innehåller föga is, men desto mer stalaktiter. Dessa visa samma former och grupperingar som isen i den yttre grottan. Denna är nu mera så tillgänglig, att den utan svårighet eller fara kan besökas. — Ett par mycket mindre isgrottor ha blifvit upptäckta i samma komitat.

Rättelse.

I N:o 22 s. 344, kol. 2 r. 23 står: »lycklig dör vid kusten af dess strand», läs: »lycklig dör vid *kyssen* af dess strand».

Innehåll:

Konstitutionella kommentarier	Sid. 353.
Litteratur:	
<i>Darwin</i> , Om arternas uppkomst.	
<i>Rolle</i> , Darwin's lära om arternas uppkomst i växt- och djurriket.	
<i>Darwin</i> , The Descent of Man	358.
Blick på pressen	364.
Strödda underrättelser:	
En filosof på styltor m. m.	365.

Anmälan.

SAMTIDEN,
Veckoskrift för politik och litteratur,

fortsattes under senare halfåret 1871 efter samma plan och i samma syftning som under det förra. Det yttrades i vår första amälan, att en veckoskrift för frisinnad och fullt oberoende behandling af företeelserna inom samhället, litteraturen, vetenskapen, sköna konsterna och den periodiska pressen, syntes oss vara ett offentligt behof, all den stund sådana skrifter, hvilka också finnas i nästan alla civiliserade länder, kunna med större skyndsamhet än tidskrifterna, samt större utförlighet och noggranhet än de dagliga tidningarne, behandla offentliga ämnen. Vi hafva ur sådan synpunkt under de förflutna månaderna behandlat ett stort antal politiska, literära och vetenskapliga ämnen, såsom försvarsväsendet, statsregleringen, arbetarefrågan, fattigvården, särskilda konstitutionella frågor o. s. v., äfven som vi sökt redogöra för de förnämsta litterära företeelserna, och vi hoppas att vi i någon mån bidragit att reda begreppen och sprida sunda åsikter i ämnen som äro af vigt för vår samhälliga och andliga utveckling.

Det erkännande som, utöfver hvad vi kunnat vänta, redan kommit oss till del skall göra det till en dyrbar pligt för utgifvaren att efter förmåga arbeta på tidskriftens fullkomnande. En stor mängd viktiga samhälls- och kulturfrågor fordra sin lösning, och det starka framåtskridande hvori landet i alla afseenden befinner sig gör en ökad uppmärksamhet å den periodiska pressens sida af nöden.

Samtiden utkommer under senare halfåret i 27 nummer, utgörande tillsammans en volum af 432 sidor, och motsvarande omkring 3 gånger Svensk Tidskrifts samt 1½ gånger Framtidens typografiska innehåll. Med sista numret följer titelblad jemte innehållsförteckning. Hvarje häfte kommer så vidt möjligt att utgöra ett helt för sig, och hvarje särskildt kvartal bildar något för sig afslutadt.

Prenumerationspriset, deri inbegripet postarvodet för landsortsprenumeranter, är för halft år 5 Rdr 50 öre och 3 Rdr för kvartal. Några få fullständiga exemplar från årets början finnas ännu att tillgå å 10 Rdr för helt år. Prenumeration mottages på samtliga postkontor och postexpeditioner, hos bokhandlarne, och i Stockholm på de vanliga tidningsutdelningsställena.

Obs. Alla meddelanden rörande *Veckoskriften* ställas till *Expeditionen af Samtiden*, N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.

Vi hafva att tacksammast erkänna mottagandet af flere *landsortstidningar*. Då emellertid expeditionen af *Samtiden* redan i förväg beredde sig tillgång till de mest betydande organerna af den svenska landsortspressen och således icke är i tillfälle att sända regelmässiga bytesexemplar, bedja vi att vänligast få afböja andra sändningar under korsomslag, än då det önskas fästa vår uppmärksamhet på någon särskild artikel.